

УДК 332.365

DOI: 10.33813/2224-1213.18.2019.5

Негода Юлія Володимирівна,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0002-9714-5438
negoda_y@ukr.net*

АГРАРНІ РОЗПИСКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ РЕГІОНУ

Предмет дослідження – сукупність організаційно-економічних відносин, що виникають в процесі структурної трансформації фінансово-кредитних відносин в аграрному бізнесі. **Метою статті** є ретроспективний аналіз структурних трансформацій фінансово-кредитних відносин в аграрному бізнесі, оцінка дієвості та доцільності запровадження аграрних розписок як новітнього інструменту кредитування аграрного бізнесу регіонів. **Методологія проведення роботи** – системно-структурний та порівняльний аналіз (для визначення дієвості механізму кредитування за аграрними розписками аграріїв регіону); монографічний (при вивченні проблем функціонування механізму кредитування аграріїв за аграрними розписками); економічний аналіз (при компаративному аналізі механізму класичного банківського кредитування аграрного бізнесу та механізму кредитування аграріїв за аграрними розписками); моделювання і прогнозування (при визначенні шляхів подолання недоліків механізму кредитування суб'єктів аграрного бізнесу регіону за аграрними розписками). **Результати роботи** – проведено ретроспективний аналіз структурної трансформації фінансово-кредитних відносин в аграрному бізнесі. Розглянуто механізм кредитування аграріїв за аграрними розписками та масштабність його поширення в аграрному бізнесі регіону. Проведено компаративний аналіз механізму класичного банківського кредитування аграрного бізнесу та механізму кредитування аграріїв за аграрними розписками. У межах пілотного проекту «Аграрні розписки в Україні» міжнародної фінансової корпорації (IFC) у партнерстві зі Швейцарською Конфедерацією в Україні на прикладі Полтавської області визначено дієвість механізму кредитування за аграрними розписками аграріїв регіону. Наголошено на перевагах та недоліках механізму кредитування суб'єктів аграрного бізнесу за аграрними розписками, визначено шляхи подолання недоліків цього механізму. **Висновки** – за результатами проведеного дослідження доведено дієвість механізму кредитування аграрного бізнесу регіонів за аграрними розписками, акцентовано на його пере-

вагах та недоліках. Запропоновано в ст. 7 Закону №5479-VI чітко окреслити випадки і обмеження щодо відшкодування боржником витрат, понесених кредитором з набуттям права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції, що забезпечить принцип рівності сторін щодо економічної вигоди та розподілу кредитних ризиків за аграрними розписками.

Ключові слова: аграрні розписки, товарні аграрні розписки, фінансові аграрні розписки.

Негода Юлия Владимировна,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

Аграрные расписки как инструмент структурной трансформации финансово-кредитных отношений в аграрном бизнесе региона

Предмет исследования – совокупность организационно-экономических отношений, возникающих в процессе структурной трансформации финансово-кредитных отношений в аграрном бизнесе. **Целью статьи** является ретроспективный анализ структурных трансформаций финансово-кредитных отношений в аграрном бизнесе, оценка эффективности и целесообразности внедрения аграрных расписок как нового инструмента кредитования аграрного бизнеса регионов. **Методология проведения работы** – системно-структурный и сравнительный анализ (для определения действенности механизма кредитования по аграрным распискам аграриев региона); монографический (при изучении проблем функционирования механизма кредитования аграриев по аграрным распискам), экономический анализ (при сравнительном анализе механизма классического банковского кредитования аграрного бизнеса и механизма кредитования аграриев по аграрным распискам); моделирование и прогнозирование (при определении путей преодоления недостатков механизма кредитования субъектов аграрного бизнеса региона по аграрным распискам). **Результаты работы** – проведен ретроспективный анализ структурной трансформации финансово-кредитных отношений в аграрном бизнесе. Рассмотрены механизм кредитования аграриев по аграрным распискам и масштабность его распространения в аграрном бизнесе региона. Проведен компаративный анализ механизма классического банковского кредитования аграрного бизнеса и механизма кредитования аграриев по аграрным распискам. В рамках пилотного проекта «Аграрные расписки в Украине» международной финансовой корпорации (IFC) в партнерстве со Швейцарской Конфедерацией в Украине на примере Полтавской области определена действенность механизма кредитования по аграрным распискам аграриев региона. Отмечены преимущества и недостатки механизма кредитования субъектов аграрного бизнеса по аграрным распискам, определены пути преодоления существующих недостатков этого механизма. **Выводы** – по результатам проведенного исследования доказана действенность механизма кредитования аграрного бизнеса регионов по аграрным распискам, отмечены его преимущества и недостатки. Предложено в ст. 7 Закона №5479-VI четко очертить случаи и ограничения по возмещению должником расходов, понесенных кредитором с приобретением права на доращивание и сбор заложенного урожая сельскохозяйственной продукции, что обеспечит принцип равенства сторон относительно экономической пользы и распределения кредитных рисков по аграрным распискам.

Ключевые слова: аграрные расписки, товарные аграрные расписки, финансовые аграрные расписки.

Nehoda Yuliia,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Financials National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Agrarian receipts as a tool for the structural transformation of financial and credit relations in the agrarian business of the region

The subject of the research – is a set of organizational-economic relations arising in the process of structural transformation of financial and credit relations in the agricultural business. **The purpose of the article** is a retrospective analysis of structural transformations of financial and credit relations in the agricultural business, evaluation of the effectiveness and feasibility of the introduction of agricultural receipts as a new instrument of lending to the agricultural business of the regions. **Methodology of work** – system-structural and comparative analyzes (to determine the effectiveness of the crediting mechanism according to the agricultural receipts of the farmers of the region); monographic (when studying the problems of the functioning of the mechanism of lending to agrarians by agrarian receipts) economic analysis (when carrying out a comparative analysis of the mechanism of classical bank lending to the agrarian business and the mechanism of lending to agrarians according to agrarian receipts); modeling and forecasting (when determining ways to overcome the existing deficiencies in the mechanism of lending to agrarian business entities of the region according to agrarian receipts). **The results of the work** – a retrospective analysis of the structural transformation of financial and credit relations in the agricultural business was carried out. The mechanism of crediting agrarians according to agrarian receipts and the scale of its distribution in the agrarian business of the region are considered. A comparative analysis of the mechanism of classical bank lending to the agrarian business and the mechanism of lending to agrarians according to agrarian receipts was carried out. In the framework of the pilot project “Agrarian receipts in Ukraine” of the international financial corporation (IFC) in partnership with the Swiss Confederation in Ukraine, the example of the Poltava region defined the effectiveness of the crediting mechanism according to the agrarian receipts of the agrarians of the region. The advantages and disadvantages of the mechanism of crediting the subjects of the agrarian business on agrarian receipts are noted. The ways to overcome the existing shortcomings of the mechanism of crediting the subjects of the agrarian business of the region according to agricultural receipts are determined. **Conclusions** – according to the results of the conducted research, the effectiveness of the mechanism of lending to the agricultural business of the regions according to agricultural receipts was proved, its advantages and disadvantages were noted, and attention was also focused. Proposed in Art. 7 of Law No. 5479-VI clearly delineate cases and restrictions on the debtor’s reimbursement of expenses incurred by the lender with the acquisition of the right to grow and harvest the pledged crop of agricultural products, which will ensure the principle of equality of parties on economic benefits and distribution of credit risks according to agricultural receipts.

Key words: *agrarian receipts, commodity agrarian receipts, financial agrarian receipts.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх років вітчизняна економіка розвивається здебільшого за рахунок аграрного бізнесу. Очікується, що й надалі його значущість у розвитку економіки країни зростатиме. За даними Форсайту 2016 внесок аграрного бізнесу в загальне зростання економіки країни до 2020 року складе 19% та до 2030-го – 24% [1, с.113]. Проте досягти такого рівня можна лише

за умови ефективної структурної трансформації у фінансово-кредитних відносинах держави та аграрного бізнесу регіонів.

Усвідомлюючи об'єктивну потребу у структурних змінах фінансово-кредитних відносин уряд України протягом останнього десятиріччя передбачив систему заходів з пільгового кредитування аграріїв, зі здешевлення кредитів на розвиток аграрного бізнесу, з надання компенсацій за відсотковими ставками та ін. Проте ефективність нульова. Так, до 2000 року бюджетні кошти переважно спрямовувались на пряме товарне та грошове кредитування сільськогосподарського виробництва, вагому частку яких так і не повернуто у зв'язку з банкрутством сільськогосподарських підприємств.

Протягом 2000-2003 років діяв механізм часткової компенсації підприємствам АПК відсоткової ставки за кредитами комерційних банків, запроваджений згідно з постановою КМУ «Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт» від 25.02.2000 р. за №398 [8] та передбачений програмою «Часткова компенсація ставки за кредитами комерційних банків, що надаються сільськогосподарським виробникам для проведення польових робіт», орієнтований лише на підтримку короткострокового кредитування аграріїв (сезонне покриття дефіциту фінансових ресурсів).

Із 2004 р. розпочато реалізацію програми фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення як коротко-, так і довгострокових (до 3-х років) кредитів, проте складна процедура отримання пільгових кредитів завадила доступу аграрних підприємств до кредитних ресурсів.

Рік 2006-ий став початком надання підприємствам АПК (які залучали кредити за ставкою не вище 21% за короткостроковим та 20% – за довгостроковим кредитами) компенсації відсоткової ставки на конкурсній основі. Проте визначені обмеження щодо відсоткових ставок за кредитами ускладнили її отримання, оскільки у разі залучення кредитів за ставками, вище зазначеними, надання компенсації не передбачалось [12, с.11.].

У 2007 році через кризовий стан економіки країни граничні межі відсоткової ставки за кредитами було переглянуто. Зокрема, право на отримання компенсації відсоткової ставки поширювалось на аграріїв за умови залучення ними короткострокових кредитів у національній валюті за відсоткової ставки не вище 18% річних та у іноземній валюті – не вище 12% річних, а також за умови залучення середньострокових кредитів у національній валюті за відсоткової ставки не вище 17% річних та у іноземній валюті – не вище 11% річних.

Рік 2009-ий знаменний не стільки прийняттям ряду постанов КМУ щодо здешевлення кредитів аграріям на цільові заходи (зокрема, для селекції в рослинництві, розвитку тваринництва тощо), як значним падінням обсягів пільгового кредитування аграріїв (майже у 6 разів) у порівнянні з попередніми роками через дефіцит бюджетних коштів, а отже, і відсутність коштів на фінансування програм підтримки кредитування аграрного бізнесу.

Прийнята у 2010 році постанова Мінагрополітики України «Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабіліза-

ційного фонду для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів» [7] задіяла механізм компенсації відсоткової ставки за кредитами у національній валюті в розмірі 1,5 облікової ставки Нацбанку на дагу нарахування відсотків за користування кредитами, та в іноземній валюті – 10% річних за умови, якщо сума відсотків за користування кредитами не перевищувала у національній валюті 25% річних, та в іноземній валюті – 16% [7].

Рік 2011-ий став роком державної підтримки агрокредитування за цільовими програмами розвитку аграрного бізнесу, зокрема, пільгового кредитування заходів із захисту відтворення та підвищення родючості ґрунтів, будівництва нових тепличних комплексів, виконання програм селекції у тваринництві та птахівництві тощо.

У 2012-му році прийнято Закон України «Про аграрні розписки» №5479-VI від 06.11.2012 р. (далі – Закон №5479-VI), який набув чинності з 19.03.2013 р. [5]. Проте нерозуміння аграріями нового інструменту кредитування, а також усталена недовіра до банківських установ та побоювання потрапити у кредитну пастку завадили поширенню кредитування за аграрними розписками серед аграрних товаровиробників регіонів. І лише з впровадженням пілотного проекту «Аграрні розписки в Україні» Міжнародної фінансової корпорації (IFC) у партнерстві зі Швейцарською Конфедерацією в Україні такий інструмент фінансово-кредитних відносин, як аграрна розписка, запрацював.

Проте досі аграрні розписки часто сприймаються як певний феномен, запроваджений всього у кількох областях України (Вінницькій, Черкаській, Полтавській, Харківській, Сумській, Миколаївській, Хмельницькій та Тернопільській) для апробації їх дієвості у розвитку аграрного бізнесу регіонів. Тож питання доцільності запровадження аграрних розписок у вітчизняній практиці кредитування аграрного бізнесу регіонів остаточно не вирішено, а отже, є нагальна потреба у подальшому ретельному його вивченні, тому й актуальна обрана тематика дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що фінансово-кредитні відносини держави та аграрного бізнесу протягом останнього десятиріччя нестабільні, а розподіл за регіонами бюджетних коштів для здешевлення кредитів сільськогосподарським товаровиробникам – непропорційний. Отже, структурні трансформації, які спостерігаються в фінансово-кредитних відносинах аграріїв, спонукають науковців до пошуку нових інструментів фінансового забезпечення розвитку аграрного бізнесу регіонів. Над питаннями структурних трансформацій фінансово-кредитних відносин аграрного бізнесу тривалий час працюють такі вчені, як О. Гудзь, А. Войтюк, І. Лавриненко, Н. Левченко, С. Мамалига, П. Стецюк, О. Стойко та ін. Проте, незважаючи на досить широкий спектр досліджень із цієї тематики, деякі питання залишаються дискусійними та потребують подальшого вивчення. Досить важливим серед них – питання дієвості механізму кредитування аграрного бізнесу за

аграрними розписками та доцільність його поширення у вітчизняній практиці.

Метою статті є ретроспективний аналіз структурних трансформацій фінансово-кредитних відносин в аграрному бізнесі, оцінка дієвості та доцільності запровадження аграрних розписок як новітнього інструменту кредитування аграрного бізнесу регіонів.

Виклад основного матеріалу. В умовах кризових деформацій економічного простору, на етапі розвитку аграрного ринку та становлення якісно нових економічних відносин на селі, за браком фінансових ресурсів у аграріїв, банківське кредитування відіграє важливу роль для підтримки їхньої економічної активності. Останніми ж роками, через суперечливість і конфліктність фінансових інтересів банків та сільськогосподарських товаровиробників, поширені негативні тенденції й суттєве гальмування розвитку фінансово-кредитних відносин в аграрному бізнесі регіонів [10, с.49].

Світовий досвід свідчить, що успішною альтернативою класичного банківського кредитування аграрного бізнесу є кредитування під заставу майбутнього врожаю, який з 1994 року успішно працює в країнах Латинської Америки, зокрема в Бразилії та Аргентині. Для кредитування під заставу майбутнього врожаю використовується фінансовий інструмент у вигляді розписок-договору CPR (Cedula de Produto Rural), тобто обіцянка аграрного товаровиробника поставити продукцію або розплатитися після продажу продукції в майбутньому в обмін на одержання ресурсів (товарних або фінансових), необхідних для ведення аграрного бізнесу [11].

Як новітній інструмент кредитування аграрного бізнесу регіонів аграрні розписки в Україні вперше з'явилися в лютому 2015 р. у Полтавській області. І впродовж року на Полтавщині їх було зареєстровано понад десяток на суму майже 60 млн грн. Аграрні розписки нині набувають поширення в Полтавській, Вінницькій, Черкаській, Харківській, Сумській, Миколаївській, Хмельницькій та Тернопільській областях. Станом на 01.01.2019 року зобов'язання за зареєстрованими аграрними розписками повністю виконано, що підтверджує доцільність їх подальшого поширення в аграрному бізнесі регіонів.

Відмінними рисами класичного банківського кредитування аграрного бізнесу та кредитування за аграрними розписками є такі (табл.1):

Таблиця 1

Відмінні риси класичного банківського кредитування аграрного бізнесу та кредитування за аграрними розписками

Ознака	Класичне банківське кредитування	Кредитування за аграрною розпискою
1	2	3
за характером	класичний банківський кредит – фінансовий	кредит за аграрною розпискою – товарний та фінансовий

Закінчення таблиці 1

1	2	3
за процедурою оформлення документів	традиційний пакет документів як при оформленні будь-якого договору з кредитування	традиційний пакет документів доповнений правостановлюючими документами на землю (свідоцтво про право власності, договір оренди тощо), складеними у відповідності до ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [8]
за об'єктом застави	нерухоме та рухоме майно	винятково майбутній врожай з ділянок, зазначених в аграрній розписці
за розміром застави	розмір застави законодавством не регламентований	розмір застави законодавством регламентований – згідно із ЗУ «Про аграрні розписки» [5] розмір застави не менше розміру зобов'язань за аграрною розпискою
за потребою у нотаріальному посвідченні та реєстрації застави	застава підлягає реєстрації в Реєстрі обтяжень рухомого майна та Єдиному реєстрі заборон відчуження об'єктів нерухомого майна	аграрна розписка підлягає нотаріальному посвідченню та реєстрації в Реєстрі аграрних розписок, а застава – реєстрації в Реєстрі обтяжень рухомого майна
за терміном кредитування	за домовленістю сторін без обмежень	за домовленістю сторін, обмежується маркетинговим періодом вирощування певного виду продукції
за обов'язковістю сплати процентної ставки	передбачає обов'язковість сплати процентної ставки	не передбачає сплати процентної ставки
за кінцевою вартістю кредитування	кінцевою вартістю є сукупність кредиту та банківського процента	за фінансовою АР кінцева вартість залежить від вартості с/г продукції, яка закладена у формулу на день виконання зобов'язання; за товарною АР – кінцева вартість залежить від договірної вартості АР станом на дату її укладення та вартості продукції, що є предметом поставки агровиробника, на дату поставки
за обов'язковістю страхування	обов'язкове	добровільне за домовленістю сторін
за примусом виконання	задоволення вимог кредитора здійснюється шляхом стягнення заставленого майна у судовому порядку, передбачено застосування додаткових санкцій	задоволення вимог кредитора здійснюється шляхом позасудового стягнення заставленого майна, застосування додаткових санкцій не передбачено

Отже, привабливість кредитування за аграрними розписками полягає у простоті оформлення та обігу цього інструменту, забезпечення заставою врожаю з конкретної земельної ділянки, полегшена процедура повернення стягнення на врожай, функціонування єдиного відкритого реєстру аграрних розписок з можливістю пошуку обтяжень як за конкретною особою, так і за земельною ділянкою, залучення кредитів з приватного сектора (дистриб'юторів, трейдерів тощо) [3, с.30]. Це підтверджує алгоритм кредитування аграрного бізнесу регіонів за аграрними розписками, подана на рис.1.

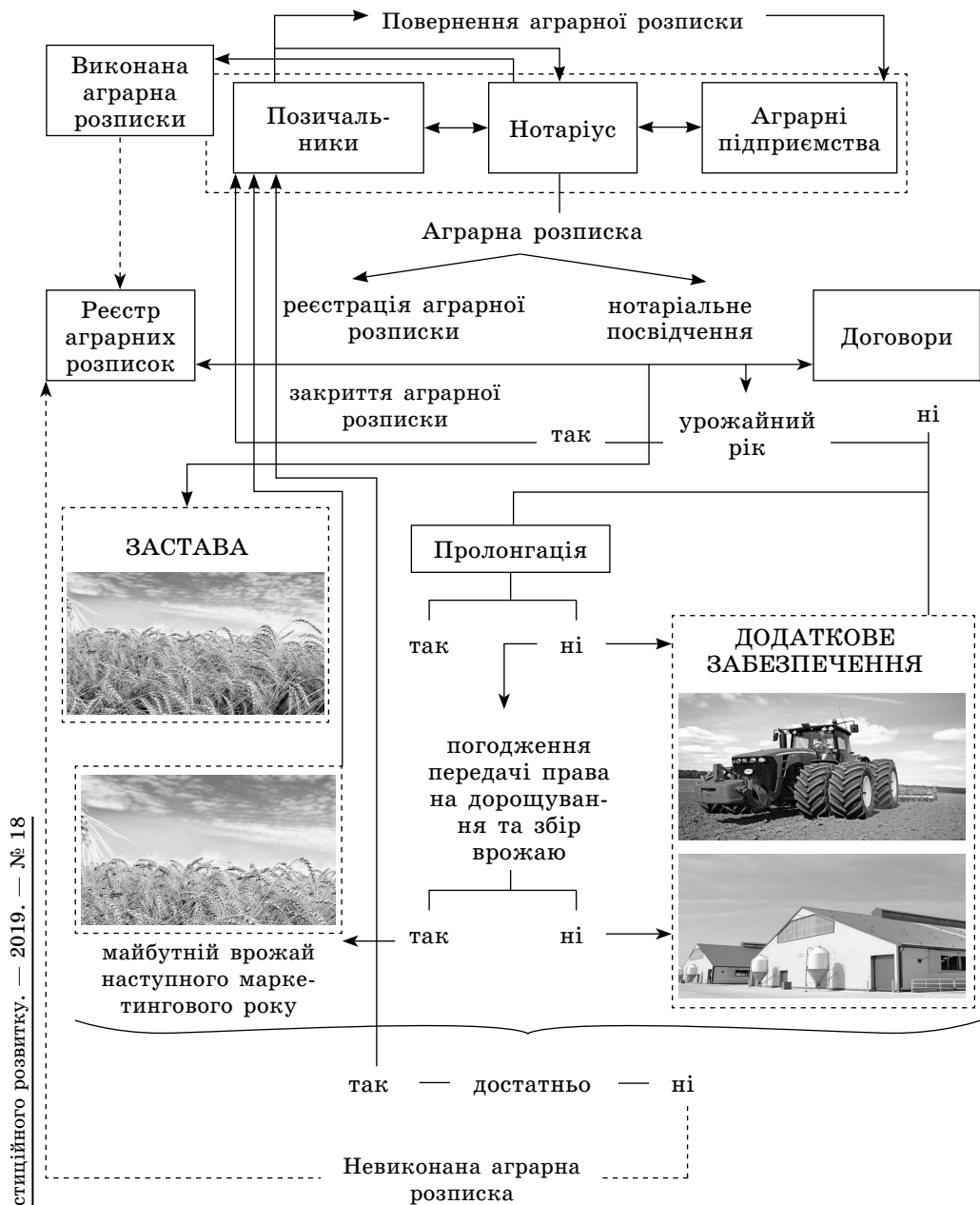
Згідно ст.2 Закону №5479-VI аграрні розписки можуть видаватися особами, які мають право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою на законних підставах для здійснення виробництва сільськогосподарської продукції. Якщо право власності на земельну ділянку належить двом і більше співвласникам або право користування належить двом і більше користувачам, аграрні розписки видаються ними спільно. Особи, які спільно видали аграрну розписку, несуть солідарну відповідальність за невиконання своїх зобов'язань. Перехід права власності чи права користування земельною ділянкою не зупиняє дію вказаної в аграрній розписці застави майбутнього врожаю та не припиняє зобов'язання боржника за аграрною розпискою [5].

Аграрна розписка підлягає нотаріальному посвідченню в порядку, передбаченому Законом України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. за № 3425-XII (зі змінами та доповненнями) [6] для правочинів, з урахуванням особливостей, передбачених Законом №5479-VI. Відомості про аграрну розписку в момент її посвідчення вносяться до Реєстру аграрних розписок особою, яка вчиняє нотаріальні дії.

Механізм кредитування за аграрною розпискою включає мінімум двох суб'єктів, однак їх може бути й три. Зокрема, сторонами правовідносин за аграрною розпискою можуть бути безпосередньо аграрії, дистриб'ютори та трейдери. Зазвичай дистриб'ютори надають аграріям товари, необхідні для вирощування продукції (насіння, добрива, засоби боротьби зі шкідниками тощо). Звичайно, дистриб'ютору, якому первісно видається аграрна розписка (у разі видачі саме товарної аграрної розписки), не потрібна с/г продукція. Для нього цінність мають кошти, які він бажає отримати за наданий аграрію товар. Тому дистриб'ютор, керуючись приписами ст. 11 Закону №5479-VI, може відступити своє право третій особі – трейдеру, який після збору урожаю вимагає від боржника поставки заставленого за аграрною розпискою врожаю сільськогосподарської продукції [2].

Фінансово-кредитні відносини аграріїв та дистриб'юторів можуть здійснюватись на умовах укладання форвардного контракту та без нього.

За умови видачі аграрної розписки на дистриб'ютора (з укладанням форвардного контракту) така послідовність дій (рис. 2):

Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. — 2019. — № 18

Рис.1. Алгоритм кредитування аграріїв за аграрними розписками
 Джерело: авторське бачення за [5]

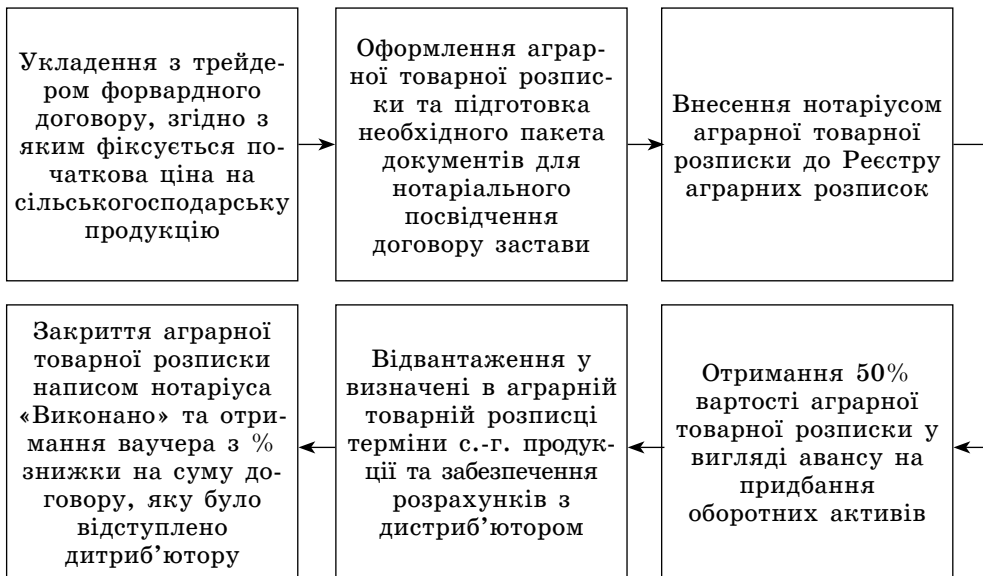

Рис. 2. Схема послідовності дій за умови видачі аграрної розписки на дистриб'ютора (з укладанням форвардного контракту)

Джерело: авторське бачення

За умови видачі аграрної розписки на дистриб'ютора (без укладання форвардного контракту) схема послідовності дій на рис. 3.

Основною відмінною рисою кредитування за аграрною розпискою є предмет застави. Згідно зі ст.7 Закону №5479-VI предметом застави за аграрною розпискою є винятково майбутній урожай сільськогосподарської продукції, відомості про який вносяться до Державного реєстру обтяжень рухомого майна. У разі наявності додаткового забезпечення аграрної розписки інформація про таке забезпечення має вноситись до відповідних реєстрів згідно із законодавством [5].

Відмінною рисою застави за аграрною розпискою є наділення згідно зі ст.7 Закону №5479-VI позичальника правом задоволення вимог за аграрною розпискою у будь-який спосіб, не заборонений законом, зокрема й шляхом:

- передачі позичальнику права власності на предмет застави в рахунок погашення майнового зобов'язання боржника за товарною аграрною розпискою;
- наділення позичальника правом доростити заставлений майбутній урожай сільськогосподарської продукції;
- наділення позичальника правом зібрати врожай сільськогосподарської продукції самостійно або уповноваженою ним особою та погасити майнове зобов'язання боржника за товарною аграрною розпискою;
- наділення позичальника правом власності на зібрану (вирощену) сільськогосподарську продукцію та/або укладення договору купівлі-продажу заставленої сільськогосподарської продукції з іншою особою – покупцем з отриманням у рахунок виконання зобов'язань боржника за аграрною розпискою плати за таким договором [5].

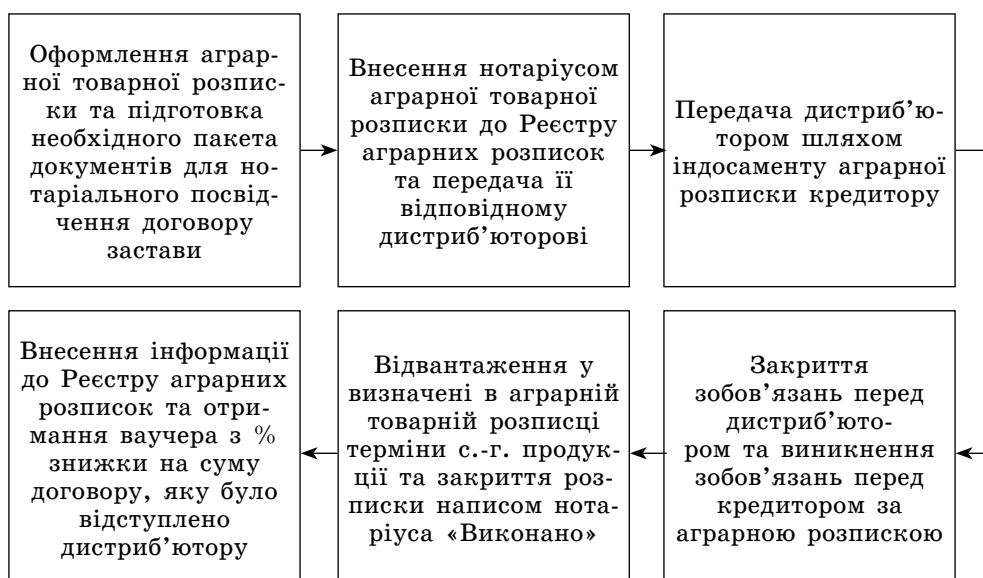

Рис.3. Схема послідовності дій за умови видачі аграрної розписки на дистриб'ютора (без укладання форвардного контракту)

Джерело: авторське бачення

Якщо недостатньо зібраного врожаю для повного погашення зобов'язань боржника за аграрною розпискою, предметом застави стає майбутній урожай будь-якої іншої сільськогосподарської продукції, що вирощується або вирощуватиметься боржником на земельній ділянці, на якій до цього вирощувалася сільськогосподарська продукція, майбутній урожай якої був предметом застави за аграрною розпискою. Проте не виключено, що у разі недостатності зібраного врожаю виконання зобов'язань за аграрною розпискою (абз. 9 ст.7 Закону №5479-VI) можна замінити будь-яким передбаченим законодавством України додатковим забезпеченням. Згідно зі ст.12 Закону №5479-VI за згодою кредитора дата виконання зобов'язань за аграрною розпискою може бути перенесена на наступний маркетинговий рік, а дію укладених договорів – пролонговано [5].

Отже, визначені за аграрною розпискою взаємовідносини надають аграрію суттєву перевагу над класичним банківським кредитом, тому що зобов'язання з поставки товару або сплати коштів пов'язано зі збором урожаю. А у разі неврожаю дата виконання зобов'язань за погодженням з кредитором (як зазначалось раніше) може бути перенесена на наступний маркетинговий рік [2].

Не зважаючи на названі переваги механізму кредитування за аграрними розписками над класичним банківським кредитуванням він має недоліки. Зокрема, ст.7 Закону №5479-VI передбачає, що задоволення вимог кредитора за аграрною розпискою можливе у будь-який спосіб, не заборонений законом, зокрема й шляхом наділення кредитора правом дострибувати та/або зібрати заставлений майбутній урожай сільськогосподарської продукції, продати її та отримати у рахунок виконання зобов'язань боржника плату за продану продукцію [5]. При цьому витрати кредитора за аграрною розпискою

на дорощення та збір врожаю заставленої сільськогосподарської продукції відшкодовуються боржником за аграрною розпискою окремо в порядку, передбаченому законодавством для відшкодування майнових збитків [5].

Таким чином, ст.7 призводить до нерівномірного розподілу кредитних ризиків між сторонами аграрної розписки, надаючи перевагу кредиторіві.

З метою забезпечення економічної вигоди сторін аграрної розписки вважаємо за доцільне абз.5 ст.7 Закону №5479-VI викласти у такій редакції:

а) витрати кредитора за аграрною розпискою на дорощення та збір врожаю заставленої сільськогосподарської продукції відшкодовуються боржником окремо в порядку, передбаченому законодавством для відшкодування майнового збитку, якщо:

– отриманий кредитором дохід від реалізації заставленого врожаю сільськогосподарської продукції (за умови надання йому права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції) є недостатнім для повного погашення зобов'язань боржника за аграрною розпискою і відшкодування витрат на дорощення та збір врожаю заставленої сільськогосподарської продукції. Граничний розмір відшкодувань кредиторіві не повинен перевищувати розмір суми погашення зобов'язань боржника за аграрною розпискою і фактично понесених витрат на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції над сумою фактично отриманого доходу від реалізації заставленого врожаю сільськогосподарської продукції;

– з набуттям права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції кредитор за згодою сторін поніс витрати на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції. Граничний розмір відшкодувань не повинен перевищувати суми фактично понесених витрат на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції;

б) витрати кредитора на дорощення та збір врожаю заставленої за аграрною розпискою сільськогосподарської продукції, а також її продаж не відшкодовуються боржником, якщо:

– з набуттям права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції кредитор самостійно, без погодження сторін, змінив технологію її вирощування, що призвело до суттєвого зростання витрат, не сумісних з фінансовими можливостями боржника;

– з набуттям права на дорощення та збір, а також продаж заставленого врожаю сільськогосподарської продукції, кредитором за укладеними договорами купівлі-продажу реалізовано заставлений врожай сільськогосподарської продукції за цінами, нижчими середньоринкових чи за цінами, що не відповідають якості продукції;

– з набуттям права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції кредитором пошкоджено земельні угіддя (на яких за аграрною розпискою передбачено вирощування заставленого врожаю сільськогосподарської продукції), витрати на відновлення родючості яких перевищують суму зобов'язань боржни-

ка за аграрною розпискою та відшкодування понесених кредитором витрат на дорощення та збір врожаю заставленої сільськогосподарської продукції;

– з набуттям права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції внаслідок необачності, бездіяльності чи навмисних дій кредитора втрачено частку заставленого врожаю сільськогосподарської продукції або ж отримано продукцію, що не відповідає стандартам якості.

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження підтвердили дієвість механізму кредитування аграрного бізнесу регіонів за аграрними розписками, акцентовано на його перевагах та недоліках, а також наголошено, що в абз. 5 ст. 7 Закону №5479-VI потрібно внести зміни та доповнення в частині порядку відшкодування кредитором витрат з набуттям права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції. Запропоновано в ст. 7 Закону №5479-VI чітко окреслити випадки і обмеження щодо відшкодування боржником витрат, понесених кредитором з набуттям права на дорощення та збір заставленого врожаю сільськогосподарської продукції, що забезпечить принцип рівності сторін щодо економічної вигоди та розподілу кредитних ризиків за аграрними розписками.

Список використаних джерел

1. Згуровський М.З. Форсайт та побудова стратегії соціально-економічного розвитку України на середньостроковому (до 2020 року) і довгостроковому (до 2030 року) часових горизонтах / М. З. Згуровський // Київ : НТУУ «КПІ». – 2016. – 184 с.
2. Лавриненко І. Аграрна розписка як форма альтернативного кредитування. Юридична газета. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://radako.com.ua/.../agrarna-rozpiska-yak-forma-alterna>.
3. Мамалига С. В. Аграрні розписки в Україні: проблеми та перспективи розвитку / С. В. Мамалига // Агросвіт. – 2017. – № 9. – С. 30–34.
4. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з охорони і захисту, раціонального використання лісів, наданих у постійне користування агропромисловим підприємствам. Постанова КМУ від 27.02.2007 р. №253-2007-п. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/253-2007-п>.
5. Про аграрні розписки. Закон України від 06.11.2012 р. № 5479-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/5479-17>.
6. Про нотаріат. Закон України від 02.09.1993 р. за № 3425-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/3425-12>.
7. Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів. Постанова КМУ від 11 серпня 2010 р. №794. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/794-2010-п>.
8. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Закон України від 25.12.2015 р. №1127 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1952-15>.

9. **Про додаткові заходи** щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт. Постанова КМУ від 25.02.2000 р. №398. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/398-2000-п>.

10. **Стецюк П. А.** Трансформація матриці банківського кредитування сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк, О.Є. Гудзь, А.В. Войтюк// Економіка АПК. – 2013. – №12. С.49-55.

11. **Стойко О.Я.** Капіталізація аграрних підприємств за рахунок використання аграрних розписок /О.Я. Стойко// Ефективна економіка. – 2018. – №4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/39.pdf

12. **Фещенко Н.М.** Окремі аспекти державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників / Н.М. Фещенко // Агроінком. – 2006. – № 3-4. – С. 11-14.

References

1. **Zgurovsky M.** (2016) “Foresight and the construction of the strategy of socio-economic development of Ukraine for the medium-term (until 2020) and long-term (until 2030) time horizons”. Kiev. Ukraine, 184 p.

2. **Lavrinenko I.** (2016), “Agrarian letter as a form of alternative lending”, Legal newspaper [Online], vol . 8, available at: <https://radako.com.ua/.../agrarnarozpiska-yak-forma-alterna>. (Accessed 09 November 2018).

3. **Mamaliga S.V.** (2017), “Agrarian Statements in Ukraine: Problems and Perspectives of Development”, Agrosvit, vol . 9, pp.30-34.

4. **The Cabinet of Ministers of Ukraine** (2007), The decree “The procedure for using the funds provided for in the state budget for the implementation of measures for protection and protection, rational use of forests, provided for permanent use by agro-industrial enterprises”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/253-2007-п>, (Accessed 17 November 2018).

5. **The Verkhovna Rada of Ukraine** (2012), The decree “About agricultural receipts”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5479-17>, (Accessed 19 November 2018).

6. **The Verkhovna Rada of Ukraine** (1993), The decree “About the notary”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3425-12>, (Accessed 24 November 2018).

7. **The Cabinet of Ministers of Ukraine** (2010), The decree “On Approval of the Procedure for the Use of the Stabilization Fund in 2010 to provide financial support to agribusiness enterprises through the mechanism of cheapening loans”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/794-2010-п> (Accessed 27 November 2018).

8. **The Verkhovna Rada of Ukraine** (2015), “On state registration of real rights to immovable property and their encumbrances”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1952-15> (Accessed 02 November 2018).

9. **The Cabinet of Ministers of Ukraine** (2010), The decree “On additional measures for lending to a complex of agricultural work”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/398-2000-п> (Accessed 11 November 2018).

10. **Steciuk P.A.** (2013), “ Transformation of the matrix of bank lending to agricultural enterprises”, Economics of the agro-industrial complex, vol . 12, pp. 49-55.

11. **Stoyko O.Ya.** (2018). “Capitalization of agrarian enterprises through the use of agrarian receipts”, Effective economy. [Online], vol . 4, available at: https://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/39.pdf (Accessed 14 November 2018).

12. **Feshchenko N.M.** (2006), “Some aspects of state support of agricultural producers “, Agroiocom . vol. 3-4, pp.11-14.